

Još uvek nisu pronađeni napadači na Ivana Ninića, novinara i aktivistu, koga su u avgustu pretukle dve za sada nepoznate osobe, a u autorskom tekstu objavljenom na portalu *Vojvodina danas* na mađarskom jeziku, bivši gradonačelnik Kanjiže Lajoš Bala naveo je lične podatke i adresu Natalije Jakovljević, predsednice Centra građanskih vrednosti iz Subotice, reagujući na tvrdnje Centra da se opštinske vlasti u tom gradu ponašaju rasistički prema migrantima. Nezavisno društvo novinara Vojvodine optužilo je Balu da na ovaj način poziva na „linč” Natalije Jakovljević.

Napad na Ivana Ninića i ugrožavanje bezbednosti novinarku Natalije Jakovljević sami po sebi govore o nepovoljnom okruženju za rad novinara u Srbiji. Pri tome, sam Ninić je u izjavama medijima naveo da zna ko stoji iza njegovog prebijanja, te da se radi o državnom funkcioneru čije poslovanje istražuje prethodne tri godine. Ako bi se utvrdilo da je to istina, nedvosmisleno će se potvrditi da je država zakazala u svojoj obavezi da zaštiti novinare i stvori bezbedno okruženje za razvoj slobode izražavanja. S druge strane, nervozna reakcija bivšeg opštinskog funkcionera u Kanjiži i nepromišljeno obelodanjivanje ličnih podataka novinarku pokazuju koliko smo kao društvo nezreli i koliko se političke elite u Srbiji, uključujući tu i bivše i sadašnje nosioce javnih funkcija, teško nose sa kritičkim tekstovima i ne pokazuju ni minimum tolerancije za drugačije mišljenje, bez čega je javna i otvorena debata o pitanjima od javnog interesa nezamisliva. Umesto da se na kritike odgovori argumentovano i civilizovano, postala je praksa da se poseže za ličnom diskvalifikacijom, za objavljivanjem ličnih podataka i adresa onih sa čijim se mišljenjem političari ne slažu, čime se debati o pitanjima od javnog interesa uopšte ne doprinosi, već se naprotiv, prizivaju napadi ekstremista na neistomišljenike. Nažalost, različiti spiskovi „neprijatelja” sa podacima iz njihovog privatnog života postali su naša svakodnevnica.

Sredinom septembra mađarska policija je, dok je pokušavala prisilno da spreči ulazak izbeglica u tu zemlju, napala i novinarsku ekipu RTS-a koja je izveštavala sa lica mesta. U incidentu su povređeni snimatelj Vladan Hadži Mijailović, inženjer zvuka Miroslav Đurašinović, kao i novinarka Jovana Đurović. Istovremeno su se na meti napada našli i jedan poljski novinar, kao i fotoreporterka iz Švedske. Ovim je samo posvedočeno da problemi kojima je sloboda izražavanja izložena nisu lokalni, srpski, već regionalni, odnosno mnogo širi.

U delu izveštaja koji se bavi sudskim postupcima komentarišemo presudu Upravnog suda donetu po tužbi novinara lista „Danas” Bojana Cvejića, kojom je Vladi Republike Srbije naloženo da novinaru dostavi podatke o broju saglasnosti za nova zapošljavanja u javnom sektoru, izdatih uprkos generalnoj zabrani koja je za takva zapošljavanja propisana. Cvejić je ove podatke tražio u dva navrata, u oktobru 2014. i februaru 2015. godine godine, pozivajući se na Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, a Vlada je njegove zahteve u oba navrata ignorisala, zbog čega je on podneo tužbu Upravnom sudu. Ukazujemo i da organi javne vlasti često traže načine da izbegnu svoje obaveze za dostavljanje informacija po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

Nespремnost nosilaca vlasti da svoj rad i njegove rezultate učine dostupnim javnosti jača sumnju da je svrha takvog „zida ćutanja“ da prikrije njihovo nelegalno ili neodgovorno ponašanje. Ono što u ovom slučaju posebno zabrinjava jeste to što je organ koji nije postupio po zahtevu novinara za pristup informacijama od javnog značaja upravo Vlada Republike Srbije. Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja Vlada je obavezana ne samo da poštuje određena pravila koja se odnose na transparentnost njenog rada već i da Povereniku za informacije od javnog značaja, ako on svoja rešenja ne može sprovesti na drugi način, pruža pomoć, odnosno obezbeđuje izvršenje njegovih rešenja. Osnovano se sada postavlja pitanje kako će Vlada asistirati Povereniku u izvršenju rešenja koja on donosi po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, ako ni sama ne poštuje obaveze koje po istom tom zakonu ima. U navedenom kontekstu, odluka suda je veoma ohrabrujuća, jer govori u prilog tome da „zid ćutanja“ nije neprobojan, kao i to da se upornost tražilaca informacija isplati.

U delu izveštaja koji se bavi monitoringom implementacije postojećih propisa bavimo se implementacijom odredaba Zakona o javnom informisanju i medijima koje se odnose na projektno sufinansiranje, a, u kontekstu činjenice da 60 opština i gradova nije raspisalo konkurse za projektno sufinansiranje medija po novim pravilima, analiziramo i eventualne sankcije kojima bi odgovorni u tim opštinama i gradovima mogli biti izloženi. Naime, na skupu održanom sredinom septembra u organizaciji Stalne konferencije gradova i opština i Misije OEBS-a u Srbiji, a u saradnji sa Delegacijom EU, Ministarstvom kulture i informisanja, Fondacijom za otvoreno društvo i Nezavisnim udruženjem novinara Srbije, Vesna Jokanović iz Ministarstva kulture i informisanja istakla je da sankcija za lokalne vlasti koje ne raspišu javni konkurs postoji, budući da „postoji mogućnost“ da Ministarstvo finansija, na zahtev Ministarstva kulture i informisanja, obustavi novčane transfere takvoj lokalnoj samoupravi. Po našem mišljenju, reč je ipak o sankciji za nepoštovanje fiskalnih pravila propisanih odredbama čl. 27ž Zakona o budžetskom sistemu, a ne sankciji za nepoštovanje Zakona o javnom informisanju i medijima. Osnov odgovornosti lokalnih vlasti morao je ipak biti ustanovljen samim Zakonom o javnom informisanju i medijima, pre nego kreativnim tumačenjem pravila iz zakona koji uređuju lokalnu samoupravu i budžetski sistem.

Baveći se implementacijom odredaba Zakona o javnom informisanju i medijima, pišemo i o verziji Internet portala *Autonomija* na mađarskom jeziku, koju je u septembru pokrenulo Nezavisno društvo novinara Vojvodine s ciljem da doprinese „pluralizmu mišljenja unutar mađarske nacionalne zajednice i smanjenju političkog uticaja na medije na mađarskom jeziku“. Podsećamo da se i u odnosu na medije koji izveštavaju na manjinskim jezicima insistira na uticaju nacionalnih saveta nacionalnih manjina na njih, kao i u slučaju lokalnih i regionalnih medija, gde je konstantno forsirana teza da ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja mora da ima institucionalni oblik lokalnih ili regionalnih javnih servisa. Budući da su nacionalni saveti *de facto* sačinjeni od predstavnika manjinskih političkih partija, Zakon o javnom informisanju i medijima propisao je izvesne zaštitne mehanizme koji treba da spreče njihov neprimereni politički uticaj na manjinske medije. Međutim, tek će praksa u primeni tog zakona pokazati da li zaštitni mehanizmi ostvaruju svoju svrhu. Još jedno od ključnih pitanja je i način finansiranja manjinskih medija. Ako se manjinski mediji čiji su osnivači nacionalni saveti ne budu

finansirali iz sredstava namenjenih za sufinansiranje projekata, budući da se i inače finansiraju iz javnih prihoda – posredno preko nacionalnih saveta, to otvara prostor da se iz sredstava namenjenih za sufinansiranje projekata finansiraju drugi manjinski mediji, te da dođe do pluralizacije izvora informisanja i demonopolizacije javnog informisanja na manjinskim jezicima. Ovo može biti samo dobro, jer niko, pa ni nacionalni saveti, ne bi trebalo da ima ekskluzivno pravo na informisanje na manjinskim jezicima.

U delu izveštaja koji se bavi monitoringom implementacije Zakona o elektronskim medijima bavimo se implementacijom odredaba Zakona o elektronskim medijima koje se odnose na zaštitu maloletnika i zaštitu ljudskih prava u tim programima, povodom mera koje Regulatorno telo za elektronske medije (ponovo) izreklo nacionalnoj Happy TV (mera upozorenja) i nacionalnoj TV Pink (mera opomene) zbog rijaliti programa i kršenja tih odredaba. Ukazujemo da, mimo izricanja mera, koje se do sada nisu pokazale kao delotvorne, Regulator može kroz mehanizme preporuka ili uputstava da utiče na vreme kada bi ovi programi mogli da se emituju, ali i da kroz politiku naknada za pružanje medijske usluge, koje bi po Zakonu trebalo da se određuju polazeći od „troška regulacije“, utiče na pružaoce medijskih usluga da ovakve programe, ako ne ukinu, ono upristoje i svedu na razumnu meru.

Bavimo se i Zakonom o autorskom i srodnim pravima, u kontekstu njegove najavljene izmene, a posebno polazeći od onoga što je urednik internet portala *Mondo* Predrag Vujić nazvao lošom praksom „copy/paste“ novinarstva i preuzimanja tekstova bez saglasnosti i bez potpisivanja izvora odakle je informacija prenet. Ovaj problem posebno se raširio na našoj medijskoj sceni od trenutka kada su onlajn verzije novina i informativni Internet portali postali popularni.

U odnosu na implementaciju Zakona o oglašavanju posebno apostrofiramo praksu oglašavanja hrane i vode za piće oglasima u kojima se tim namirnicama pripisuju lekovita dejstva. Istim zakonom bavimo se u delu izveštaja koji se bavi monitoringom procesa usvajanja novih zakona. Ukazujemo da, i pored najava da će novi Zakon o oglašavanju materiju oglašavanja tretirati ozbiljnije od medijskih zakona, Nacrt tog zakona, koji je svojevremeno bio na javnoj raspravi, ne daje prostor za preveliki optimizam. Naime, postoje najmanje tri oblasti koje su tim nacrtom potpuno zanemarene. Prvo, radi se o regulaciji slučajeva u kojima se država pojavljuje kao oglašivač, za koje je neophodno propisati procedure koje bi bile transparentne, objektivne i zasnovane na nediskriminatornim kriterijumima. Drugo, regulacija oglasnih kampanja koje se odvijaju u kontekstu različitih akcija korporativne društve odgovornosti. I na kraju, Nacrt propušta da reguliše sadržinski aspekt oglasnih poruka u slučajevima u kojima se država pojavljuje kao oglašivač, ali i sadržinski aspekt akcija korporativne društve odgovornosti, odnosno sadržinski aspekt bilo koje oglasne poruke koja ne oglašava neku komercijalnu delatnost.

U delu izveštaja koji se odnosi na monitoring rada državnih organa, bavimo se ukazivanjem Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti na problem „curenja podataka iz istrage“ i medijske zloupotrebe takvih podataka. O istom problemu govore i Izveštaji o napretku Srbije ka EU. *Procureli* podaci iz istraga koriste se u svrhe obračuna sa neistomišljenicima

kroz „podobne” ili „prijateljske” medije, a takva praksa za posledicu ima i masovno ugrožavanje prava na privatnost. Isti podaci koje mediji, i kada ih traže, ne mogu dobiti, zato što su „tajni” ili zato što bi njihovo otkrivanje ugrozilo istragu ili „tok postupka”, doturaju se „podobnim” novinarima i redakcijama, kada to vlastima odgovara radi nečije ljudske i političke diskreditacije.

U odnosu na privatizaciju, primećujemo da je u septembru potpisano 8 ugovora o prodaji medija novim vlasnicima. U istom periodu 5 javnih aukcija bilo je neuspešno, zato što nije bilo zainteresovanih ponuđača, a objavljeno je i još 8 javnih poziva za prodaju, u slučaju pojedinih medija i po drugi put. Posebno pišemo i o slučaju RTV Vranje. Besplatna podela akcija zaposlenima u slučaju ovog medija izazvala je kontroverzu, budući da su zaposleni, umesto da dobiju 100% akcija svog medija, dobili samo 33%, a ostatak je prebačen na Akcionarski fond. Ovo je dovelo do javne polemike između Ministarstva kulture i informisanja i Agencije za privatizaciju. Činjenica je, međutim, da Zakon o javnom informisanju jako šturo uređuje postupak podele besplatnih akcija. Uredba Vlade kojom se bliže uređuje prenos kapitala bez naknade ostavila je prostor za primenu Zakona o privatizaciji, a u skladu sa ovim i rešenja koja ne odgovaraju onome što su Ministarstvo kulture i informisanja, ali do skoro i sama Agencija za privatizaciju, najavljivali, da je jedna od specifičnosti Zakona o javnom informisanju i medijima, u odnosu na Zakon o privatizaciji, prenos svih akcija medija koji se ne privatizuju na zaposlene. Ako se ispostavi da je bilo netačno inicijalno obećanje zaposlenima, dato Zakonom o javnom informisanju i medijima, da će ukoliko privatizacija njihovog medija propadne, sami postati vlasnici, te da zaposleni postaju tek manjinski akcionari, to će ozbiljno narušiti kredibilitet i Ministarstva kulture i informisanja i samog Zakona o javnom informisanju i medijima, i predstavljati prvi ozbiljan poraz medijskih reformi u Srbiji.

Medijske reforme u Srbiji opstajale su poslednjih godina na uverenju da, i pored toga što je stanje u sektoru isto ili čak i gore nego ranije, Vlada Srbije i aktuelno resorno ministarstvo istrajavaju na promenama, koje jesu bolne, ali su nužne i neophodne, kako bi se s mrtve tačke krenulo napred. Ali, novinare i dalje premlaćuju, kao u slučaju Ivana Ninića, a napadači se ne izvode pred lice pravde. I dalje se poziva na linč pojedinaca zbog njihovog javno izgovorenog ili u medijima objavljenog mišljenja o pitanjima od interesa za javnost. Podaci iz istraga i dalje „cure” u medije bliske režimu, kako bi njihovom manipulacijom i doziranim objavljivanjem bili uništavani životi i karijere. Ono što je ulivalo nadu da će stvari ipak biti bolje, bile su određene promene u koje se aktuelna vlast, za razliku od svih prethodnih, upustila, a koje su mogle da ukazuju da se stvari menjaju na sistemskom nivou i na način koji predstavlja možda spor, ali bespovratni raskid sa ranijom praksom. To i takvo poverenje jako teško se gradi, a izuzetno ga je lako narušiti. Ako medijske reforme u Srbiji ponovo budu zaustavljene i propale, slučaj obećanja koje je iznevereno na primeru RTV Vranje lako bi mogao da bude prepoznat kao upravo ta tačka na kojoj je poverenje definitivno izgubljeno, a reforme bespovratno ukočene. Da li će tako biti, ostaje da se vidi.